

Turkish Studies

Economics, Finance and Politics

Volume 13/22, Summer 2018, p. 75-90

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.14001>

ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info/Makale Bilgisi

✍ Received/Geliş: Ağustos 2018

✓ Accepted/Kabul: Eylül 2018

✍ Referees/Hakemler: Prof. Dr. Hamit COŞKUN – Dr. Melda Medine GÜLEÇ

This article was checked by iThenticate.

BİR RÖNESANS DÖNEMİ ÜTOPYASI OLARAK “YENİ ATLANTİS” ADLI ESERİN SOSYOLOJİK ANALİZİ

İpek Beyza ALTIPARMAK - Abdullah DURAKOĞLU***

ÖZET

İnsanların ortaya çıktıkları andan itibaren aile, klan, kabile gibi küçük ölçekli topluluklar içinde olsa da birbirleriyle toplumsal ilişkiler kurmak suretiyle yaşadıkları varsayılmaktadır. Toplum halinde yaşayan insanlar kimi zaman mevcut olan ile ideal olan üzerine kafa yormuş, içinde bulunulan durumu karşılaştırmış bu düşünce ve umutlarını yazın alanına yansıtmıştır. Karmaşaların, buhranların, gelişme- ilerleme karşıtı dönemlerin toplumlar için sıkıntılı süreçler olduğu açıktır. Ancak bu söz konusu süreçler farklı bilim ve felsefe akımlarının doğmasına zemin hazırlamış ve etkileri sıklıkla edebiyat, resim, müzik gibi sanat alanlarına yansımıştır. Avrupa'nın yaşadığı karanlık çağ ve sonrasında oluşan Rönesans hareketi dönemi pek çok bilim insanını etkilemiş ve karanlık çağdan çıkışın yolu ya da kurtarıcısı olarak görülen bilim ve tekniğe verilen önem ile eserler meydana getirilmiştir. Bu eserlerden biri de ütopyalardır. Tarihte ilk örneği Platon'un 'Devlet' adlı eserinde görülen ütopyalar meydana getirildikleri dönem ile beraber ele alındığında insanoglu için ideal olan üzerine tasarlanmıştır. Platon'un eserinden sonra ütopyaların devamı gelmiş ve çeşitli yazarlar tarafından üretilmeye devam etmiştir. Bu bağlamda Rönesans döneminde oluşturulan bir diğer ütopyik eser de Bacon tarafından kaleme alınan "Yeni Atlantis"tir. Francis Bacon, Yeni Atlantis'te ideal bir devleti tasarlamış ve temele bilim ve gelişmeye dayalı bir toplum ön görüşü koymuştur. Onun çağdaşlarından en büyük farkı ideal devlet düzeni tasarlarken geleneklerin etkilerinin önemine yapılan vurgudur. Bu çalışmada, Yeni Atlantis'te gelenekle bilimin harmanlandığı yeni bir tasarım oluşturulduğu görülmüş ve hem

* Dr. Öğr. Üyesi, Bursa Teknik Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Sosyoloji Bölümü, El-mek: ipekbeyza16@hotmail.com

** Doç. Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, El-mek: adurakoglu06@gmail.com

eserin bu yönü, hem de ortaya çıktığı dönemin koşullarıyla birlikte sosyolojik olarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ütopya, Rönesans, Bilim, İdeal Devlet

SOCIOLOGICAL ANALYSIS OF THE NOVEL “NEW ATLANTIS” AS A UTOPIA OF RENAISSANCE PERIOD

ABSTRACT

People are assumed to live together by means of establishing social relationships even if in the little scale they live communities like family, clan, tribe since the appearance of humankind. People living in a society have reflected on their ideas and hopes in the field of literature, sometimes thinking about what is available and what is ideal and comparing the situation. It is clear that social problems, crises, anti-development periods are troublesome processes for societies. However, these processes have laid the foundation for the emergence of different sciences and philosophical trends, and their effects are often reflected in the fields of art such as literature, painting, and music. The dark ages of Europe and the Renaissance movement that occurred after it influenced many scientists, who gave importance to the science and the technique which was considered as the way of darkness contraction or the savior. One of these works are utopias. The first example in history was that the utopias seen in Plato's 'State' were designed to be ideal for mankind when taken together with the period. After Platon's work utopias continued and by various authors are generated. In this context, another utopian work created during the Renaissance period was 'New Atlantis', which was written by Bacon. Francis Bacon designed an ideal state in New Atlantis and set a vision of a society based on science and development. The greatest difference from his contemporaries is the emphasis on the importance of the effects of traditions in designing the ideal state order. In this study, it was seen that a new view blended with tradition and science was created in New Atlantis, and both this aspect of the work and the conditions of the time it emerged were sociologically evaluated.

STRUCTURED ABSTRACT

The English philosopher Francis Bacon was the first great thinker of the British empiricist tradition, which continued with Locke, Hume, and extended to Mill and Russell. At the base of Bacon's philosophy is the idea that "Knowing is to dominate nature". It is possible to see the reflection of this understanding in the entire philosophical system of Bacon, who received the work of 'New Atlantis' around this aphorism. According to him, there is necessarily a relationship between knowledge and power. In the case of knowledge, natural phenomena will be dealt with, so that people will succeed in controlling nature. Bacon has claimed that the best way to achieve this is to know the laws of nature. In his philosophy, knowledge was described as the most important and most needed individual activity.

The ancient Greek philosopher Aristotle also emphasized the importance of knowledge. Aristotle, who said that the human had the natural tendency to know, was the first person who defined man as the knowing person (*homo sapiens*). Although when these aspects are considered, it is normal to come up with an understanding that the philosophical systems of the two philosophers are similar to each other. However, when examined closely, it is understood that the entire philosophical system of Bacon is built on the opposition of Aristotle's ideas. In other words, although both philosophers have similar ideas in terms of the value they give to knowledge and science, there is a big difference in how they view science.

According to Aristotle, science is a rationalist-focused activity built on the framework of philosophy. On the other hand, according to Bacon, science is an empiric-focused activity and is directed at interesting beings. In other words, nature events require that be studied in a planned and regular way. According to Bacon, only philosophical knowledge can be obtained as a result of pure knowledge but not as a result of scientific knowledge. He claims that scientific knowledge cannot be obtained without experimentation and observation. It is possible to see the traces of this idea of Bacon from the beginning of 'The New Atlantis'.

"The New Atlantis" begins with a story about a group of seafarers unable to cope with natural phenomena because of their ignorance, suddenly losing direction due to the wind that blows from the opposite direction and consequently takes refuge in an island, which they do not know. However, the people of the island have a superior life and understanding than where the lost seafarers came from. Even the people of the island built science houses, health clinics, and treatment rooms to experiment and observe, even caves allocated for scientific experiments. The Salomon House, which was mentioned in the work, was designed to protect and preserve the discoveries with a great institute feature and to present them for the benefit of mankind when necessary. This structure is a reflection of Bacon's belief that societies will develop with science. Therefore, the work also contains social messages so 'The New Atlantis' deserves to be evaluated sociologically.

While Bacon predicted an ideal society in New Atlantis, Bacon is based on science and technology as the main theme. The development achieved through science is seen as a necessity for people to live in a happy and peaceful society and achievements are service to them. Bacon's utopia has also brought some institutions and beliefs to the forefront against the conflict and chaos that may arise in society at the same time. For example, the family institution is very important. Social problems are detected without growth and the solution is again in the family because of large families protection role and protecting other family members of large family members and their problems. In particular, the role of the oldest member of the family in this control mechanism ensures that the traditions are maintained and valued. At this point, the family has both a unifying and a protective mission. Bacon thus created a mechanism in front of individual alienation, in which the individual does not become isolated and does not abstain from society or is not permitted. The family is influential in solving both the emotional problems of the individual and their financial problems.

It is also important to protect the family, as well as to protect the community. The work, which emphasizes a healthy family structure, is particularly mentioned about laws and rules about marriages and heritage sharing. Pre-marriage parental consent and the recognition of each other's candidates are based on traditional rules. The social pressures or condemnations that may arise if these rules are excluded are included in "The New Atlantis".

Although the New Atlantis is a country where people are quite free, rich and happy, people are aware of their responsibilities. Occupations and tasks are determined. The most important position among the employees is the scientists. Scientists who are looking for the light of God to serve mankind are only obliged to deal with science. What is needed for New Atlantis, which is at the forefront of science and technology in the world, is to discover the secrets of the universe and nature.

In addition to addressing the family as a science and a protective factor as an element of social building, religious elements as social unifying are often emphasized. In doing so, Bacon predicted a libertarian understanding of religion instead of a repressive religious understanding in his era. Again, in his era, the clerics, who were in a solid and closed structure, turned to the liberator and the only person who worked for the happiness and happiness of the people in their society, a condition which was the ideal of Bacon. In the ideal world, what is religiously beautiful or beautiful is presented to an individual, and the individual gives his or her next decisions with his or her own free thought. According to Bacon, this is the first and pure living form of Christianity.

Despite the contradiction of modernism and tradition in today's world, Bacon anticipated the ideal society with a trio of science-nature-tradition for a powerful society many years ago. In his ideal, technology and tradition are hand in hand. In addition to strong scientific advancement, it creates strong traditional ties, and the emotions and human aspects of people living in science and development are not forgotten. While the gap in development and progress is filled with science, the emotional gaps are filled with traditional ties.

Keywords: Utopia, Renaissance, Science, Ideal Republic

1.Giriş

Avrupa en karanlık çağını yaşarken meydana gelen Rönesans, Reform hareketleri, coğrafi keşifler ve düşünürlerin çoğulcu bakış açısı modern ve aydın olarak tanımlanan dönemi başlatmıştır. Bu noktada bilim insanları kilisenin baskıcı tavrından kendilerini soyutlayıp özgür akılcı bir sistem oluşumuna destek vermişlerdir. Kilisenin kendi alanı içine hapsolması ile etkileri azalmış, bilim ve din birbirinden ayrılma noktasına gelmiştir. Artık düşünürler mükemmel kabul ettikleri doğa sistemini sorgulamaksızın kabul etmek yerine onun yasalarını anlamaya ve onu yorumlamaya başlamışlardır. Keşfedilen yeni yerler ve elde edilen yeni bilgilerin meydana getirdiği heyecan yazarlara da umut olmuş ve bundan sonra insanlığın mutluluğu için yeni düzen düşünceleri baş göstermiştir (Şimşek, 2017: 163). Diğer bir deyişle Avrupa'da 15. ve 16. yüzyıllarda yaşanan toplumsal sorunlar ve sonrasında meydana gelen aydınlanma hareketi dönemin düşünürlerini çözüm yolu arayışı üzerine güdülemiş ve bu yönde çalışmalar yapmaya sevk etmiştir. Düşünürler ideali arayan ve gelişmeye açık aynı zamanda insana değer veren ve onu merkeze alan düşüncelerini kendi buldukları yaşam noktasından uzak (kimi zaman nerede olduğu bilinmeyen bir ada üzerinde)

olarak kurgulamış ve farklı odak noktaları üzerinden tasarılarını ortaya koymuşlardır. Bu düşüncelerin ve hayali kurguların temelinde kuşkusuz yazarın sahip olduğu bakış açısı, yaşadığı ülke ve değerler önemli rol oynamıştır (Özkan, 2017: 622). Ancak en önemli güdüleyici etken, ortaya çıktığı dönemi önemli ölçüde şekillendiren ve etkileyen toplumsal gelişmeye yönelik hareketlerdir.

Rönesans dönemi ile birlikte aklın zincirlerinden kurtuluşu ve bununla beraber özgür düşünce ve sorgulama ortamının oluşması pek çok durumu değiştirmiş ve engelleyici birçok koşulu (kilise baskısı, eleştirel düşüncenin yasaklanması vb.) ortadan kaldırmıştır. Özgür bireylerden oluşan topluma dair istek ve öngörüler ütöpik düşüncelere zemin hazırlamıştır. Bu dönem ile birlikte Antik Yunan ruhu yeniden canlanmış ve özgür düşünce ile Aydınlanma felsefesinin temelleri atılmıştır (Baş, 2017: 77). Böylelikle daha önce yaşanan baskılar ve bu baskılarla engellenen düşünceler yerini eleştiriye ve ilerlemeye bırakmıştır. Söz konusu eleştiriler başta sanat, edebiyat olmak üzere topluma dair her alana yansımıştır. Rönesans ve Reform hareketlerinin en önemli getirilerinden olan özgür düşün ortamında artık bilim gelişmeye başlamıştır. Bu nedenle bu dönemde oluşturulan ideal toplum düzeni öngörülerini yani ütopyaların bir bölümü bilimi merkeze alan bir şekilde oluşturulmuştur. Söz konusu Rönesans dönemi ütopyalarından biri de Francis Bacon’a ait “Yeni Atlantis”tir.

Aydınlanma döneminin öncülerinde yer alan Francis Bacon, aynı zamanda kendisiyle başlayan Locke ve Hume ile devam edip Mill ve Russell’a kadar uzanan İngiliz empirist geleneğinin ilk büyük filozofudur. Eserlerinin başlıklarında ve bölümlerinde sık sık ‘yeni’ sözcüğü geçmektedir. Bunun nedeni, Bacon’ın Aristotelesçi felsefe ile Skolastik mantığa karşı çıkışıdır (Cevizci, 1997: 80). Onun ‘yeni’ sözcüğünü başlığında kullandığı eserler arasında en önemlileri, ‘Yeni Alet’ anlamına gelen ‘Novum Organum’ ile ‘Yeni Atlantis’ anlamına gelen ‘Nova Atlantis’dir.

Antik Yunan filozofu Aristoteles’e ve onun tümdengelim yöntemine karşı yazılmış olan her iki eserde de, tümevarım yöntemine değinilmiştir. Bacon’ın doğa ve insana bakış tarzını yansıtan bu eserlerde bilimsel gelişmenin tümevarım yöntemi sayesinde gelişeceğine ilişkin düşünce temele alınmıştır. Her iki eser de Bacon’ın epistemolojisini sergilemesi açısından önemlidir. Bununla birlikte ‘Yeni Atlantis’ eseri, Bacon’ın ideal topluma ilişkin düşüncelerini sergilemesi açısından da önem taşımaktadır.

Yaşadığı dönem ve benimsediği felsefik duruş itibarı ile değerlendirildiğinde Bacon’ın bilim merkezli bir yaklaşımı ön görmesi tesadüf değildir. Bacon bu noktada çağdaşlarından ayrılmakta ve bilimin karşısında geleneği yok saymamaktadır. Yeni Atlantis adlı ütöpik eserinde yeni bir toplum yapısı ön görürken bilimi temel almış ancak gelenekleri ve dini sosyal hayatın içine entegre etmiştir. Bu noktada bağları güçlü ve ilişkileri sağlam bir toplum yapısı ortaya koymuştur. Geçmişin izlerini taşıdığı ve toplumsal hafızayı güçlü tuttuğu düşünülürse, gelenekleri toplumun her anlamdaki varlığının sonraki nesillere aktarımı olarak düşünmek yanlış olmayacaktır. Gelenekler toplumlar için oldukça güçlü etkilere sahip olmakla birlikte kimi zaman modernizm ile karşıtlığa düşmektedir. Bacon bu durumu eserinde ustalıkla harmanlamış, gelenek ve bilimin iç içe geçtiği bir yapı oluşturmuştur. Bu durumda toplum gelenek ve bilim arasında bir savaş vermemekte tam aksine bu durum ile yabancılaşmanın ve çözümlenin önüne geçilmektedir (Şimşek, 2017: 164). Bu noktadan hareketle yapılan çalışmada Francis Bacon’ın “Yeni Atlantis” adlı eserinin içerik analizi yapılmış ve eser üç başlık altında değerlendirilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde Bacon’ın felsefesi üzerinde durulmuş, üçüncü bölümde söz konusu eserin özetine yer verilmiş ve dördüncü bölümde eserin sosyolojik analizi yapılmıştır. Sonuç kısmında ise çalışmadan elde edilen çıkarımlara yer verilmiştir.

2. Bacon’ın Felsefesi

Çağının bilim anlayışına kökten karşı çıkan Bacon, geçmiş zamanları ve yaşadığı çağı enine boyuna incelemiş olmasa da geçmişin filozoflarını eleştirir. Ona göre, insanlar aklın üstünlüğünü çok abartmışlar ve bunun sonucunda gözlemi ve deneyi neredeyse araştırmanın dışına çıkarmışlardır. Oysa yapılması gereken şey, doğaya egemen olmak adına tüm doğa olaylarını incelemek,

olabildiğince çok deneye başvurmaktır (Timuçin, 2011: 126). Bacon'ın böyle düşünmesine neden olan şey, Aristoteles'in kurduğu mantığın tümdengelimine dayanması nedeniyle asırlar boyunca bu yöntemin en önemli akıl yürütme türü olarak görülmesidir. Kökü Platon ve Aristoteles'e kadar uzanan tümdengelim, başka bir deyişle dedüksiyonun yerine tümevarım, Bacon tarafından bilimsel bir yöntem olarak ileri sürülmüştür.

Alet ya da araç anlamına gelen 'organon', Aristoteles'in mantıksal denemelerinden oluşan dizine verilen isimdir. Peripatetikler¹ tarafından verilmiş olan bu kavramla, mantığın kendi başına bir bilim, kendi içinde bir amaç, felsefenin bir parçası olmadığı, bir araç olduğu ifade edilmek istenmiştir. Bacon ise tümevarım yönteminin Aristoteles'in tümdengelimsel yönteminden ya da tümdengelimine dayanan mantığından daha üstün olduğunu ifade etmek üzere, kitabına 'Novum Organum' adını vermiştir (Cevizci, 1997: 521).

Bacon'a göre, insanın doğaya egemen olabilmesi için yapılması gereken şey, doğa olaylarını incelemek ve bu amaçla olabildiğince deneye başvurmaktır. Doğaya egemen olmanın yolu doğayı tanımaktan geçer. Deneycinin başlıca kaygısı önyargılardan kurtulmak olmalıdır (Timuçin, 2011: 126). Bacon, (2012: 126- 127), insan zihnini kuşatan ve zihinde derinlemesine kök salan önyargıları, idoller olarak adlandırır. Ona göre, dört tür idol bulunmaktadır. Bunların birincisine soy idolleri, ikincisine mağara idolleri, üçüncüsüne çarşı- pazar idolleri, dördüncüsüne ise tiyatro idolleri adını verir.

Soy idolleri, bizzat insan ırkının doğasında bulunmaktadır. Mağara idolleri ise bireyseldir. Bacon, herkesin doğuştan yaratılış, zihin yapısı gibi birbirinden farklı niteliklere sahip olduğu veya sonradan eğitim, kişiler arası ilişkiler gibi farklı süreçlerden geçtiği için bireysel mağarasına sahip olduğunu düşünmüş ve bu adı vermiştir. Çarşı- Pazar idolleri, insanların birbiriyle olan ticari ve toplumsal ilişkilerinden doğar. Tiyatro idolleri de kendine özgü felsefe sistemlerinin çeşitli dogmalarından kaynaklanmaktadır (Bacon, 2012: 127 -128).

Bacon'a göre, tüm bu yanılığın panzehri, doğaya şüpheyle yönelebilmek alışkanlığı olacaktır. Doğaya yönelen kişi, deneye başvurmalıdır. Böylelikle bir olgular yığını karşısında kalmış olacaktır. Olgular yığından genel bir sonuç çıkarmaya dayanan yönteme ise tümevarım denir. Tümevarım, bize olayların özünü, Bacon'ın ifadesiyle biçimini kavratacaktır (Timuçin, 2011: 131).

"Bilmek, egemen olmaktır" düşüncesi Bacon'ın felsefesinin ana temasıdır. Nitekim ideal bir toplumun tablosunu çizdiği "Yeni Atlantis" eseri de onun hayali devletinin başlıca dayanağıdır. Bacon, ütöpik tarzda yazdığı bu eserde bilgiyi, insanlığı doğaya egemen kılacak bir güç olarak nitelendirir. Ona göre, doğaya egemen olmak, önce ona boyun eğmekle, başka bir deyişle yasalarını öğrenmekle olabilir (Gökberk, 1994: 241- 242). Bu düşünce çerçevesinde 'Yeni Atlantis' eserinde doğa hükümetinden söz eden Bacon, doğanın yasalarını, Tanrı'nın yasası olarak görür. O, bu eseriyle sözü edilen Kral Solamano'nun² kanunlarının, hatta toplumun geleneklerinin dahi doğa yasasından kaynaklandığını iddia etmektedir. Bu yönüyle düşünüldüğünde Yeni Atlantis' eserinin ahlaki mesajlar da içerdiği anlaşılmaktadır.

'Yeni Atlantis' eserinden de anlaşılacağı gibi Bacon'ın ahlak anlayışı ifadesini, 'en yüce iyi' kavrayışında bulur. İyinin yolunu insana gösteren işaret, doğal ışıktır. Bu doğal ışık insanda Tanrı'nın bir yansıması olarak bulunur. İyinin gerçekleşmesi, toplumsal mutluluk açısından da önemlidir. Zira ahlaki yaşamın en önemli amacı, insanlığın mutluluğunu sağlamaktır (Timuçin, 2011: 132- 133). Bu bize aynı zamanda 'Yeni Atlantis' eserinin amacı hakkında da bilgi vermektedir. Bacon, müphem de

¹ Peripatetikler hakkında detaylı bilgi için bkz. Ahmet Cevizci (1997). Felsefe Sözlüğü.

² Eserde yer aldığı şekli ile İbranilerin Kralı Süleyman, bin dokuz yüz yıl önce adada yaşamış, halkını mutlu edecek ve zenginleştirecek kurallar koymuş, cesaretli ve hala anısına saygı duyulan bir önderdir. Solamano Evi ise onun kurduğu bilimsel bir teşkilattır (Bacon, 2018: 60)

olsa eserinde bu amacı şöyle ifade etmiştir: “Kendi soylu ve kahramanca amaçlarının peşinden gidilmesi bir yana, tek düşündüğü kendi zamanında temeli atılan ve sağlamaştırılan bu mutlu toplumsal yapıyı (bir insanın öngörebildiği ölçüde) sonsuza kadar kalıcı kılmaktı” (Bacon, 2014: 61).

Bacon’a göre, ahlaki yaşamın en önemli amacı, insanlığın mutluluğunu sağlamaktır. Önemli olan tüm insanlara mutlulukların en büyüğünü vermektir. İyinin gerçekleşmesi hem bireysel mutluluk hem de toplumsal mutluluk açısından önemlidir (Timuçin, 2011: 132- 133). Toplumsal mutluluk ise ideal bir devlet düzeniyle sağlanabilir. Bu bağlamda düşünüldüğünde ‘Yeni Atlantis’ eserinin sosyolojik açıdan incelenmeye uygun olduğu anlaşılmaktadır. Zira önce İngilizce, sonra Latince olarak kaleme alınmış ve tamamlanmamış bu eseri, her iki dilde de yayımlayan Bacon’ın sekreteri Rawley, önsözde bu eserin mükemmel bir devlet modeline ilişkin bir amaçla yazılmaya başlandığını şöyle ifade etmiştir: “Ayrıca söylemeliyim ki; Lordum bu öyküsünde, yasalar ya da mükemmel bir devlet modeli üzerine bir kitap ortaya çıkarmaya niyetlenmişti. Ama böyle bir çalışmanın çok kapsamlı olacağını anladığından ve *Historia Naturalis* başlıklı yapıtını toparlamak ve *Instauratio*’suna da başka bölümler eklemek istediğinde (bu yapıtların çok daha önemli olduğunu düşünüyordu) bu niyetinden vazgeçti” (Bacon, 2014: 27- 28).

Yukarıda da ifade edildiği gibi, Bacon’ın Yeni Atlantis’i tamamlanmadığından onun ideal devlete ilişkin düşüncelerinin tamamı hakkında bilgi yoktur. Ancak eserin içinde Bacon’ın ideal topluma ilişkin düşünceleri hakkında yeteri kadar bilgi bulunmaktadır. Bu bilgilere en çok eserde adı geçen Kral Solamano’nun yasaları ve uygulamalarından ulaşılmaktadır. Eserde ifade edildiği gibi Kral Solamona öyle muhteşemdir ki, ülkesinin dış kaynaklara ve desteğe gereksinim duymadan kendi kendisini geçindirebilecek kadar zengin ve özerk bir ülke haline getirmiştir. Tek amacı, halkını mutlu etmek olan Solamona, gerçekten de bu amacına ulaşmıştır ve 1900 yıl önce hüküm süren Kral Solamona sayesinde ülkenin halkı halen müreffeh yaşamaktadır (Bacon, 2014: 60- 61).

Bacon, bu eserde ülke halkının yaşadığı Bensalem Adası’ndan çok ada halkının inancını ve yaşam tarzını tanıtır. Aşağıda eserin, Bacon’ın bu yaklaşımı çerçevesinde özetine yer verilmiştir. Bu nedenle ‘eserin özeti’ bölümündeki bilgilerin önemli bir bölümü ada halkının inanç ve yaşam tarzlarına ilişkin bulgulardan oluşmaktadır.

3.Eserin Özeti

Bir grup maceraperest Avrupalı bir yıl Peru’da konakladıktan sonra Çin’e ve Japonya’ya gitmek için gemi yolculuğuna çıkar. Yanlarına on iki ay yetecek kadar erzak almışlardır. Beş ay süresince doğudan esen rüzgârdan yararlanarak yol alırlar. Ancak rüzgâr yön değiştirir ve batıdan esmeye başlar. Bu nedenle yollarına yavaş devam ederler. Sonra güneyden şiddetli rüzgâr esmeye başlar. Bu rüzgâr, denizcileri kuzeye sürükler. Rotayı kaybeden denizciler dua etmeye başlarlar. Dua ettikleri sırada bir mucize gerçekleşir ve kuzeyde bir kara parçası görürler.

Tüm gece yol aldıktan sonra bilmedikleri bu adaya ulaşmayı başarırlar. Henüz karaya çıkmadan limanda birkaç insanla karşılaşır. Adanın yerlileri uzaktan denizcilere karaya çıkılmasının yasak olduğunu işaret eder. Tam o sırada içinde yaklaşık sekiz kişinin bulunduğu bir sandal gemiye yaklaşır. Sandaldakilerden biri, geminin güvertesine çıkar ve göğsünden bir parşömen rulosu çıkarır. Ruloda İbranice, Eski Yunanca, Latince ve İspanyolca olarak “karaya çıkmayın ve biriniz dahi buna teşebbüs etmeyin, on altı gün içinde buralardan ayrılmaya hazırlanın” yazmaktadır. Ruloda “suya ya da yiyeceğe ihtiyacınız varsa veya hastalarınız için ilaç ve tedavi gerekiyorsa isteklerinizi yazarak bize iletin” yazısı da bulunmaktadır. Yazı, gemicilerin kaygılanmasına neden olsa da çok da tedirgin edici değildir. Çünkü yerliler yabancı dillere hâkim olmakla birlikte insani tavırlar da göstermişlerdir. Denizciler, gemide çok sayıda hasta olduğunu belirterek kendilerine izin verilmezse hayatlarının tehlikeye gireceğini söylerler. Yaklaşık üç saat sonra bir filika gemiye doğru yaklaşır. Filikadakiler uzaktan denizcilere işaretlerle bir şeyler anlatmaya çalışırlar. Bunun üzerine

gemideki dört kişi sandala bindirilip filikaya yaklaşır. Tam o sırada adanın üst düzey görevlilerinden biri olduğu anlaşılan adam, İspanyolca “Hristiyan mısınız?” sorusunu sorar. Denizciler, “Hristiyan” olduklarını söylerler. Ardından görevli, “her biriniz teker teker korsan olmadığınız ve insanların kanına girmeyeceğinize yemin ederseniz karaya çıkmanıza izin verilecektir” der. Denizcilerin her biri yemin etmeye hazır olduğunu söyleyerek İsa adına yemin ederler. Sonra görevli, “ertesi gün güneş doğmadan bir görevlinin geleceğini ve denizcileri alıp yabancılar evine götürüleceğini hem hasta hem de sağlıklı olanlar için her şeyin tedarik edileceğini” bildirir. Bunun karşılığında denizciler, görevliye birkaç altın uzatır, ama o, gülümseyerek “bir iş için çifte maaş alınmaması” gerektiğini söyler.

Ertesi sabah erkenden gelen memur, denizcileri yabancılar evine götürmek istediğini söyler. Yabancılar evi, güzel ve geniş bir konaktır. On dokuz odalı bu eve giren denizcilere kaç kişi oldukları ve ne kadarının hasta olduğu sorulur. Denizciler, elli bir kişi olduklarını ve aralarından on yedisinin hasta olduğunu bildirirler. Kısa zamanda hastalar iyileşir. Üç gün sonra daha önce görmedikleri yeni bir görevli ziyarete gelir. Bu kişi, yabancılar evinin müdürüdür. Hizmet etmek için geldiğini söyleyen müdür, denizcilere, devletin altı hafta daha kalmak üzere izin verdiğini bildirir. Ayrıca denizcilerin, adada kaldığı sürece masrafları devlet hazinesinden karşılanacaktır. Denizciler, müdüre teşekkür ederler. Müdürün asıl mesleği rahipliktir. Ertesi gün tekrar gelen müdür, bir sandalye ister ve denizcilerin ortasına oturur. Ada halkının yerleşik dünyanın büyük bir bölümünü tanıdığını iddia eden müdür, yabancılar tarafından tanınmadıklarını ifade ederek az şey bilen soru sormasının mantıklı olduğunu söyler. Bu nedenle müdür, denizcilerden soru sormalarını ister. Denizciler önce, bu kadar uçsuz bucaksız sularla çevrili olan bu mutlu ülkenin nasıl Hristiyan olduğunu sorarlar. Müdür, ada halkının İsa’nın göğe yükselişinden yirmi yıl sonra Hristiyanlığı benimsediğini söyler. Adanın adı Bensalem ya da Yeni Atlantis’tir. Kısa zamanda Hristiyanlığı benimsediklerinden dinleri tahribata maruz kalmamıştır.

Bensalem Adası’nda ataerkil bir düzen hâkimdir ve dinsel bir devlet yapısına sahip olmakla birlikte bilim merkeze alınmıştır. Müdür ayrıca, 1900 yıl önce yaşamış olan ve eve adı verilen Kral Solamano’dan söz etmektedir. Ada, Kral Solamano’nun kanunlarına göre yönetilmeye devam etmektedir. Adada Solamano’nun anısına büyük bir saygı gösterilmektedir. Çünkü tek amacı, halkını mutlu etmek olan Kral, ülkesini dış kaynaklara ve desteğe gereksinim duymayacak kadar özerk hale getirmiştir. Onun uygulamaları devam ettirildiğinden ada halkı son derece zengindir.

Birkaç gün sonra denizciler, belirli bir sınırın dışına çıkmamak koşuluyla gezinmeye başlarlar. Kısa zamanda ada halkıyla kaynaşırlar. Hatta bir gün iki denizci aile şenliğine davet edilir. Aile şenlikleri adada bir tür gelenektir ve önemlidir. Bu törenden altı gün sonra denizcilerden biri kentte gezerken Joabin adında bir Yahudi tüccarla tanışır. Denizci, kısa zamanda tüccarla dost olur. Avrupalıları iyi bilen Tüccar Joabin, Bensalem halkı ile Avrupalıların yaşayışları hakkında karşılaştırmalar yaparak sohbet eder. O, Bensalem halkının Avrupalılardan daha adil ve daha üstün olduğunu iddia eder. Özellikle evlilikle ilgili yasalar hakkında bilgi verir. Böylece denizciler, ada halkının gelenekleri, yaşayışları, değerleri, giyim-kuşamları hakkında bilgilendirilirler. Denizciler, en çok da Solamano Evi ya da Altı Günlük İşler Okulu adı verilen enstitü hakkında bilgilendirilirler. Bu enstitü, doğanın bilinmeyenlerini keşfetmek için tasarlanmıştır. Enstitüde deneyler ve gözlemler yapılmakta ve böylece olguların nedenleri araştırılmaktadır. Yöntem olarak tümevarım benimsenmiştir. Eserin bundan sonrasında adadaki bilimsel gelişmeler hakkında bilgiler verilir ancak sonunda da yazıldığı gibi metnin kalan bölümü ya da bölümleri tamamlanmamıştır.

4. Bir Rönesans Dönemi Ütopyası “Yeni Atlantis”

14. yy. İtalya’ında başlayan 15. ve 16. yüzyıllarda Avrupa’da yayılan kültür, sanat³, bilim, eğitim⁴ ve edebiyat gibi pek çok alanda meydana gelen etkilere yönelik bir hareket olan Rönesans, Avrupa’nın aydınlık dönemini temsil etmektedir. İtalyanca’da “yeniden doğuş” anlamına gelen Rönesans (Rinascimento), etkilerinin çok önemli gelişme ve değişimlere neden olduğu bir hareket olarak ortaçağ bunalımının ve kapalılığının sona ermesi ve eleştirel düşüncenin canlanması olarak tanımlanmaktadır (Goody, 2010: 442). Rönesans’ın insanlık tarihi için bu kadar önemli olmasının nedeni Ortaçağ ve Modern çağ arasında ortaya çıkan gelişmelerin kendi zaman diliminde büyük etkiler ve dönüşümler yaratması olarak açıklanabilmektedir (Topdemir, 2013: 72).

Rönesans, mimari, resim, edebiyat vb. gibi pek çok alanda etkileri görülen zengin bir kültür, tartışma ve inşa sürecini içermektedir. Aynı zamanda bir tarih alanı olarak farklı toplumsal pek çok alanı şekillendiren yeni akımlar ve düşünce biçimleri yaratan ve üzerinde sıkça durulan bir noktadadır. Rönesans, karanlıktan ve hastalıklı bir çağdan çıkışı vaat etmekte, modern bir dünyayı ve gelişimine ilişkin düşünceleri barındırmaktadır. Bu anlamda sadece Avrupa toplumlarını etkilemekle kalmamış tüm dünya medeniyetlerini etkilemiştir. Süreçle ilgili yapılan tartışmalar iki dönem şeklinde ilerlemiştir. 19 yy. ilk dönem daha çok ortaçağ eleştirisinin eserlere yansıdığı bir dönem olarak karşımıza çıkarken, 20. yy. daha çok Rönesans açıklamalarının yapıldığı bir tarih yazımına sahne olmuştur. Her iki dönemde de etkiler kentsel, siyasal, ekonomik, düşünsel, sanatsal her alanda kendini göstermekte ve yeni umutları doğurmaktadır (Coşkun, 2003: 45-47).

Rönesans ve beraberinde getirdiği özgür ve eleştirel düşünce ortamı dönemin bilim insanlarını etkilemiş ve onları yeni ve ideal olan toplum düzenini ön görmeye itmiştir. Skolastik dönemde kısıtlanan düşünce ve karşı çıkışın yasak olduğu bir ortamın yavaş yavaş ortadan kalkması ile birlikte oluşturulan ütopya alanına eleştirinin yazın alanına yansımış şekli olarak da değerlendirilebilmektedir. Bu yönüyle ütopya alanına eleştirinin, olması istenen durumların, var olanın eksik yönlerinin ortadan kaldırıldığı ve ideal olanın yerine konulduğu bir tasarı olarak kimi zaman geleceği şekillendiren idealler olmuş ve toplumları etkilemiştir. “Mükemmel gelecek” tasarımının yapıldığı ütopyalarda insanın merkez olduğu ve en gelişmiş koşullarda yaşadığı tasarılar topluma yeni bir şekil verme isteğinin bir ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır (Öztürk, 2004: 91-92).

İnsanoğlu için ideal bir toplum düzeni öngörüsü tarihsel süreçte hep olagelmıştır. Bu düzen yazarlar için kimi zaman merkezine bilim konularak kimi zaman ise felsefi temeller üzerine inşa edilerek oluşturulmuştur. Söz konusu türe adını veren Platon’un “Devlet” isimli eseri ilk ütopya olarak tarih sahnesinde yerini almıştır. Bu ütopya edebi yönünün aksine felsefi yönü daha fazla ön plana çıkan bir metin olmuştur. Söz konusu felsefi ütopya ideal bir devlet düzeninin nasıl olması gerektiği üzerine kurgulanmıştır. 1516 yılında Thomas More “Ütopya” adlı eseri ile yine ütopik bir devlet kurgulamış ve sonrasında Tommaso Campanella’nın (1568-1639) More ve Platon’dan etkilenerek kaleme aldığı “Güneş Ülkesi” adlı ütopyası yazılmıştır. Tahminen 1614 ya da 1618 yıllarında ise Francis Bacon “Yeni Atlantis” adlı ütopyasını kaleme almıştır (Canbaz Yumuşak, 2012: 49-65).

Francis Bacon’un Yeni Atlantis’i dış dünyanın sosyal, fiziki ve ekonomik şartlarından soyutlanmış bir adada geçmektedir (Duman Yüksel, 2012: 16). Bacon kendi zamanının gerçeklerini yansıttığı ütopyasında 17. yüzyılda yaygın olan sorunları ve bozulmuşlukları göz önünde bulundurup ideal düzeni kaleme alır. Söz konusu dönemde bilgi kıymetlidir ve insanlığa fayda sağladığı oranda da önem teşkil etmektedir (Koç Aydın ve Candemir, 2017: 491-492).

³ Rönesans ütopyalarının mimariye yönelik etkilerinin detaylı bilgisi için bkz. Üstün Alsaç (1978) “Düşünsel Mimarlık: Rönesans Ütopyaları Aracılığıyla Bir Örnekleme”.

⁴ Ortaçağ ve erken modern döneme ilişkin eğitim tarihine ilişkin detaylı bilgi için bkz. T. Tolga Gümüş (2010) “Ortaçağ’dan Erken Modern Döneme Batı Avrupa’da Eğitim Tarihi: Yeni Yaklaşımlar”.

Francis Bacon, Yeni Atlantis adlı eserini 17. yüzyılda yükselişe geçen bilim ve ilerleme düşüncesinin yükseldiği bir dönemde yazmıştır. Bu anlamda ütopyanın en önemli çıkış noktası bilimsel ve teknolojik gelişmeler ile toplumun faydasına olan bir hayatın oluşturulmasıdır. Bilim, doğa ve gelenek üçlemesi ile ideal bir düzen yaratan Bacon için bilim tamamen insana hizmet eden bir araç, ilerleme için ise bir amaç konumundadır (Akkoyunlu Ertan, 2012: 46-47).

Bacon, Yeni Atlantis adlı eserinde Antik dönemin bilim ve gelişme etkilerini çıkış noktası olarak ele alırken eserin büyük bir bölümünde, Ortaçağ'ın Hristiyan geleneğinin etkilerine yönelik eleştiriler görülmektedir. Bilimin ışığı onun için kurtuluşa giden bir çözüm yolu iken gelenekler de toplumsal düzenin koruyucusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bacon ideal ve gelişmiş bir toplum düzeni ortaya koyarken bilimin içinde harmanlanmış gelenekler örüntüsünü de yaratır. Söz konusu eserde olduğu gibi "Umut etme" ütopyaların temelini oluşturmaktadır. Bu durum aslında ütopyaların neredeyse tamamında vardır. Yeni Atlantis'te yazarın ideal olana yönelik umutları ve düzene yönelik istekleri akıl ile temellendirilmiştir. Örneğin, Campanella'nın Güneş Ülkesi'nde ideal olana erişimin gerçekleşmesi toplumun tamamının eğitilmiş olması ile mümkün görünürken, Bacon'un Yeni Atlantis'inde bilim ve teknoloji ile mümkün görülmektedir. Bu noktada akıl, bilim ve ilerlemenin tek gerçeği iken ütopyaların da vazgeçilmez referansı olmaktadır (Koç Aydın ve Candemir, 2017: 492-493).

Francis Bacon Bensalem'de farklı bir ada düzeni ortaya koymuştur. Örneğin Thomas More'un Utopia adlı eserinde 16.yy ekonomik ve sosyal yaşantısı göz önünde bulundurulmuş, eserin tamamında toplumsal ilerleme, yoksullarla yapılan paylaşımlar, hayırseverlik ve Reformist görüş ile ortaya çıkan Hristiyanlık gibi unsurlar üzerinde durulmuştur (Yılmaz, 2012: 121). Bacon ise Yeni Atlantis'te bilimsel bir kuruluş olan Solamano evinin amacını "...doğadaki şeylerin nedenleri, gizli devinimleri ve derin anlamları hakkında bilgi sahibi olmak ve insanın hâkimiyet alanının sınırlarını genişleterek mümkün olan her şeyin sırrına erişmektir" (Bacon, 2018: 84) şeklinde belirtmiştir. Diğer bir deyişle insanlık için tüm gizemlerin sırrının çözülmesi gereklidir ve bu bilim ile yapılacaktır.

Farklı bir noktadan bakıldığında ütopyaların sadece toplum tasarımına ve ideal devlete yönelik değil, aynı zamanda toplumun sağlıklı ilişkiler gerçekleştirebileceği ve ilerlemeye yardımcı olacak kentsel tasarımlar bağlamında da öngörülerde buldukları görülmüştür. Platon 'Devlet' adlı eserinde "polis" denilen şehir devletleri üzerinde durmuştur. İdeal bir yönetim şeklini polis üzerinden açıklamış ve sadece yönetim değil, yönetimin sürdürülebilir olması adına nerede olması gerekliliği ve nasıl tasarlanması gerekliliği üzerinde de durmuştur. Yine More'un Ütopya'sında bir arada olan, başka bir deyişle örgütlü kentler, Campanella'nın Güneş Ülkesi'nde kentin aşırı dini ve muhafazakâr tutumu gibi durumlar ütopyalara konu olmuştur. Diğer bir deyişle ideal bir yönetim temellendirmesi için ideal olarak kurgulanmış kentler hep ön planda olmuştur. Buradan hareketle Bacon'ın Yeni Atlantis'i incelendiğinde ideal olanın bir adada kurgulandığı görülmüştür (Akkoyunlu Ertan, 2012: 39-40).

Bacon'ın Yeni Atlantis eserinde sözü geçen ada, ada halkından başka kimsenin yerini bilmediği gizemli bir adadır. Ancak kimsenin yerini bilmediği bu ada dünyanın her yerinde olup biteni bilmektedir. Bu anlamda Bensalem adası bilgiyi elde eden ve önemseyen bir noktada yer alırken sahip olduğu bilgiyi herkesle paylaşmamaktadır. Ada içinde görevli 'Birader'ler çeşitli kılıklara girip dünyanın her yerinden bilgiyi adaya getirmekle görevlidirler. İdeal yaşam düzenine sahip olan adada dünyanın bütün teknolojik ve bilimsel gelişmeleri en kapsamlı şekilde mevcuttur. Bu durum eserde şöyle yer almıştır;

"Bu adaya gelirsek buradan kalkıpta bizim sahillerimize ya da Avrupa sahillerine veya Hindistan sahillerinin doğusuna ya da batısına ulaşan bir geminin olduğuna dair hiç yeni bir bilgi almadık; ayrıca dünyanın hiçbir ülkesinin gemisinin de bu adadan döndüğünü görmedik. Ama bunda öyle hayret uyandıracak bir şey yok; siz Efendimizin çok doğru belirttiği gibi bilgisizliğimizin nedeni

bu adanın coğrafi konumunun şu koskoca denizde böylesine gizli saklı kalmış olması olabilir; ama asıl şaşırtıcı konu, sizden binlerce fersah uzakta olan ülkelerin dillerini, kitaplarını ve yaşayış tarzlarını bilmeniz; böyle bir şeyin nasıl olabileceğini bir türlü aklımız almıyor. Bu kadar gizli ve görünmez bir konumdayken başkalarını gün ışığındaymiş gibi görüp tanımanız, bizlere insanoğlunun değil de, ancak tanrısal bir aklın ve gücün işareti gibi geliyor” (Bacon, 2018: 51-52).

Bilginin ışığıyla aydınlanan adanın tasarımı yine Bacon’a aittir. Adadaki bilim evleri, yüksek katlı binalar, sağlık binaları, oluşturulan yapay havuzlar, tedavi odaları ve toplantı binalarının nasıl olduğuna ve nasıl işlediğine eserde yer verilmiştir. Örneğin bilimsel deneylerin yapıldığı mağaralara yönelik tasarımı Bacon şu şekilde açıklamıştır;

“Donanımımız ve araç gereçlerimiz şunlardır: Bizim farklı büyüklüklerde, geniş ve derin mağaralarımız var. Bunların en derini yerin altı yüz kulaç dibindedir. Bazıları koskoca dağların altına kazılmıştır, öyle ki dağın yüksekliğiyle mağaranın derinliğini birlikte hesaplayacak olursan, bunların bazılarının derinliği üç mili bulur. Çünkü biz düzlükten başlayarak bir dağın yüksekliğiyle bir mağaranın derinliğinin aynı olduğunu, her ikisinin de güneşten, gökyüzünün ışınlarından ve açık havadan eşit uzaklıkta olduğunu keşfettik. Bu mağaralara aşağı bölge diyoruz ve bunları her tür cismi yoğunlaştırmak, katılaştırmak, dondurmak ve saklayıp korumak amacıyla kullanıyoruz. Ayrıca doğal madenlerin benzerlerini üretmek için de bunlardan yararlanıyoruz; buralarda önceden hazırladığımız ve yıllarca gömülü bıraktığımız maddelerden ve ufak taşlardan yeni yapay metaller üretiyoruz” (Bacon, 2018: 85).

Bacon’ın ütopyasında bilimin insanlık yararına kullanıldığı ve tüm ileri teknolojilerden faydalandığı üzerinde sıklıkla durulmuştur. Üzerinde durulan bir diğer nokta da adada yaşanan gelenekler, dini ritüeller ve bunların korunmasına yönelik vurgulardır. Gelenekler ile ilgili en önemli koruyuculardan biri ‘aile’dir. Aile kurumunun güçlü olması adına evlilik kurumu oldukça önemsenmekte ve yasalarla korunmaktadır. Evlilik öncesi ve sonrası uyulması gereken kurallar ahlaki değerler içinde yer almaktadır. Ataerkil bir sistem ile şekillenen ahlaki değerler ve evliliğe ilişkin vurgular kitapta şu şekilde yer almıştır; “Bensalem halkının evlilikle ilgili yasaları çok doğru ve çok saygındır. Çokeşliliğe hoşgörü göstermez. Çiftlerin ilk görüşmelerinin üzerinden bir ay geçmeden ne evlenmelerine izin verir ne de ileride evlenmek üzere nişanlanmalarına. Ana babanın izni alınmadan yapılan evliliği geçersiz saymaz, ama bunun bedelini mirasçılara ödetir; çünkü bu tür evliliklerden doğan çocuklar mirasın ancak üçte ikisini alabilirler” (Bacon, 2018: 79).

Evlilik ve geleneklere bağlılığın yanı sıra ahlaki değerler de Yeni Atlantis’te önemli görülmektedir. Bensalem adlı gelişmiş adada kurallara uymak oldukça önemlidir. En önemli kurallardan biri de ada halkının devletin verdiği maaş dışında başka bir parayı kabul etmemesidir. Bu durum için adada bir söylem üretilmiştir. Ada halkı için devletin verdiği paradan başka bir parayı kabul edenler ‘çifte maaşlı’ yani rüşvet alan olarak ifade edilmektedir. Bu oldukça ayıplanan ve onur kırıcı davranışlar arasında kabul edilmekle birlikte toplumsal ayıplama ve kınama ile de cezalandırılmaktadır. Burada Bacon’ın etkisi altında kaldığı düşünülen başka bir olayın varlığından söz edilebilmektedir. Bacon 1621 yılında rüşvet aldığı için mahkemeye sevk edilmiş ve elindeki tüm mevki ve makamları kaybetmiştir. Hayatında yaşadığı bu travmatik olayın bir yansıması olarak düşlediği ideal düzende rüşvete yer vermemiştir (Bacon, 2018: 35).

Özgür düşünce ortamı içinde şekillenen umutlar ve mevcut düzenin eksikliklerinin üzerine ideal olanın kurgulandığı ütopya için gelecek tasarımı oldukça önemlidir. Bu açıdan Bacon bilim-din-gelenek üçgeninde tasarladığı bu yeni yönetim içinde tüm insanlar mutlu yaşamaktadır. Teknolojinin çoğu zaman ve birçok yerde bireyi yalnızlaştırdığı ve mutsuzlaştırdığı günümüz dünyasında meydana gelen olumsuzlukların hiçbirinin Bacon’ın tasarladığı ideal toplumda yeri yoktur. Bensalem, geleneklerin insanları birbirine bağladığı ve ilişkilerin sağladığı bir noktada yer almaktadır. Bacon bu ince noktayı özellikle vurgulamış ve aile ilişkilerinin önemli olduğu

noktasındaki fikirlerine yer vermiştir. Hatta ona göre aile ilişkilerinin kaynağı doğa yasaları olarak toplumsal hayat içinde zaten var olmaktadır.

Bacon'ın ülkesinde aile bireylerinin bağlarının sağlam olmasının yanı sıra derinlemesine ilişkiler de söz konusudur. Aile kendi sorununu kendi içinde ve en kıdemli üyesi ile çözmektedir. Aile içi anlaşmazlıklar, hukuki, maddi ve ahlaki olayların tamamı yine aile içinde tatlıya bağlanmaktadır. Ailenin en yaşlı üyesi aileyi toparlayıcı, hem sorun çözücü hem de ihtiyacı olanlara katkı sağlayıcı bir görev üstlenmiştir. Bu anlamda Yeni Atlantis günümüz modern dünyasının aile yapısından yani çekirdek aile yapısından uzak bir sistem ön görmektedir. Doğa ve teknolojiye yönelik tüm gelişmeler insanlığa hizmet için seferber edilmiş ve bununla beraber insanlar bu gelişmelerin içinde aile bağlarına daha sıkı sarılmışlardır. Geleneksel yapı ile birlikte günümüz Türkiye'si için geniş aile incelendiğinde, geniş ailenin bir tampon mekanizma olarak sosyal yapıyı ve aileyi koruyucu roller üstlendiği ve sonrasında sanayileşme ve kentleşme ile geniş aileden çekirdek aile yapısına geçildiği aynı zamanda geniş aile sayısının gittikçe azaldığı görülmüştür. Günümüzde geniş ailenin daha çok geleneksel etkilerin hâkim olduğu küçük yerleşim yerlerinde sayıca daha fazla olduğu bilinmektedir (Taylan, 2009: 119-120). Bacon ise bunun tersine teknolojiye paralel olarak aile bağlarının güçlendiğini tasvir etmiştir. Yeni Atlantis'te aile bağları şu şekilde betimlenmiştir;

“Krallığın yasaları uyarınca, kendi soyundan otuz evladını görecektense kadar yaşamış ve bu evlatlarının her bir üç yaşından büyük olan her yurttaşına aile şenliği kutlama hakkı tanınır ve masrafları devletçe karşılanır. Tirsanus adını verdikleri aile babası, şenlikten iki gün önce kendisinin seçtiği üç arkadaşını yanına çağırır. İki gün boyunca arkadaşlarıyla ve devlet başkanıyla birlikte toplanıp ailenin gelir kaynaklarını görüşür. Aile arasında bir anlaşmazlık ya da mahkemelik bir durum varsa bu toplantıda çözülür ve tatlıya bağlanır. Aileden birileri dara düşmüşse ya da bir şekilde sıkıntı çekiyorsa onlara bu toplantıda yardım edilir ve zorunlu ihtiyaçlarını karşılayacak para verilir. Aileden birileri kötü alışkanlık edinmişse, atıl ve sapkın bir yaşam sürüyorsa, bu toplantıda azarlanır ve kınanır. İçlerinde evlenecek ve yaşam koşullarını çok daha uygun hale getirecek olana öğütlerde bulunulur ya da benzer şekilde türlü türlü yol gösterilir, akıl verilir (Bacon, 2018: 68-69).

Bacon tasarladığı yenedünyasında Avrupa'nın karanlık döneminin tersine özgür ve gelişmelere açık bir düzen ön görmüştür. Bu düzen teknolojik olarak dünyanın bütün ülkelerinden daha ileri, sahip olduğu dini kuralları dahi değişime uğramadan ilk hali ile yaşayan ve geleneklerine bağlı bir oluşumdur. İdeal devlet halkı için doğayı ve bilimi seferber eden –ki zaten doğa yasaları içinde bütün bunlar vardır- ve aynı zamanda içinde bulunduğu topluma yabancılaşmamış derinlemesine ilişkiler gerçekleştiren bir noktadadır. Halk oldukça zengindir ve yabancılara karşı cömerttir. Ahlaki yapı aynı zamanda toplumsal kargaşa ve buhranların oluşmasına izin vermemektedir. Gelenekler üzerinden ilerleyen bir kontrol mekanizması ve ileri teknoloji ile şekillenen bilimsel hayat söz konusudur. Çalışma hayatında ve sosyal hayatta etik vazgeçilmez bir unsurdur.

Günümüz dünyasında gelişen teknoloji ve güç unsurları birey açısından daha yalnız ve içine kapanık bir hayat sunmaktadır. Zaman ve mekân kavramlarının ve gidilemez ya da görülemez olarak bilinen uzaklıkların ortadan kalkması ile insanoğlunun sahip olduğu bağlar zayıflamıştır. Bu noktada Yeni Atlantis bilimin ve insanlığın görüp görebileceği en ileri noktada olmasına rağmen oldukça sıkı bir şekilde geleneklerini uygulamaktadır. Bu şekilde adada yaşayan halk atalarına ve geleneklerine saygılı bir yaşam sürmektedir. Teknolojiye rağmen yıllardır bağlı olunan geleneklerin devam etmesi ile topluma yabancılaşmanın⁵ önüne geçilmiştir. İnsanlar bilimin kölesi haline gelmemiş, tam aksine

⁵ Sanayileşme ve insanoğlunun yabancılaşması ile ilgili olarak bkz. 'Franz Kafka'nın 'Dönüşüm' adlı Eserinin Sosyolojik Açısından Analizi' (Altıparmak ve Durakoğlu, 2016: 177-181).

bilimi insanlığa hizmet eder bir şekilde geliştirmişlerdir. Günümüz modern insanın ise önce kendi varlığına sonra da çevresine ve içinde yaşadığı sosyal yapıya yabancılaştığı açıkça görülmektedir. Hegel, Feuerbach, Marx, Lukacs, Fromm, Marcuse ve son dönemde Giddens yabancılaşmayı tartışan ve tartışmış düşünürlerdendir. Bu yönüyle yabancılaşma modern dünyanın önünde aşılması gereken bir engel olarak durmaktadır (Osmanoğlu, 2016: 89).

Eserde toplumsal geleneklerin ve ritüellerin yanı sıra dini öğelere de vurgu yapılmıştır. İdeal bir yönetime sahip ada halkı sadece bilim ve teknoloji ile uğraşmamakta aynı zamanda dini ayinlere de zaman ayırmaktadır. Bu yönüyle Bacon’ın, ideal devlet tasarımı da gelenek ve dini öğelerin toplumu birleştirmesi noktasında içinde bulunduğu dönemin dini hayatını göz önünde bulundurmuş ve dinin insanları bir arada tutma işlevinden etkilenmiştir. Eserinde “*Her gün ezbere söylediğimiz bir takım ilahilerimiz ve ayinlerde ettiğimiz dualarımız var; bunlarla yarattığı mucizevi eserlerinden ötürü Tanrı’ya övgülerimizi dile getirir ve şükranlarımızı sunarız. Aynı şekilde O’nun yardımını ve inayetini dilediğimiz belli başlı dua şekillerimiz var; bunlarla, yaptığımız işleri doğruya yöneltmesini, ışığıyla donatmasını, hayırlara ve kutsallıklara vesile kılmasını bekler ve ona yakarırız*” (Bacon, 2018: 105), şeklinde bir ritüele yer verdiği görülmektedir.

Bacon, dini ritüellere ilişkin vurgularının yanı sıra yaşadığı çağda kilise ve onun baskıcı yaptırımının gölgesinde yaşanan Hristiyanlık için de dolaylı olarak eleştiri getirmiştir. Yeni Atlantis, Hristiyanlığı kabul etmiş bir ada olmasına rağmen orada yaşanan Hristiyanlık Avrupa’da yaşanandan çok farklıdır. Bacon yaşadığı dönem ve öncesinde baskıcı ve katı kurallara sahip olan kilise ve din adamlarının bu tutumuna karşılık ideal düzeninde farklı bir yapı ön görmüştür. Onun ideal düzeninde baskı ve zorlamaya yer yoktur. Din adamlarının görevi dini doğru, özgürlükçü ve ilk şekli ile yaymaktır. Eserde konuya şöyle değinilmiştir: “*...Hatta yeryüzünde insanın insana kenetlenmesi kadar doğal olan bir hakla, bizi lütfedip kendisinin hakiki ve sadık hizmetkârları arasına kabul etmesini de rica ettik; böylece bütün varlığımızı ve neyimiz var neyimiz yoksa hepsini naçizane onun ayaklarına sereceğimizi ifade ettik. Buna karşılık o kendisinin bir rahip olduğunu ve bizden sadece bir rahibin bekleyebileceği ödülü istediğini, bunun da bizim kardeşçe sevgimiz, ruh ve beden sağlığımız olduğunu belirtti*” (Bacon, 2018: 43). Bacon için ideal düzendeki ideal din görevlisi karşısındaki kişiye sevgi dolu yaklaşan ve tek beklentisinin sadece karşısındaki kişinin mutluluğunu sağlamak olan ve aynı zamanda karşısındakine özgürlük sunan bir noktada karşımıza çıkmaktadır. Din görevlileri aynı zamanda bilim ile uğraşmaktadır.

Bilim ve teknolojinin sınırsız kaynaklarının olduğu ve üretildiği adada kuşkusuz bilimsel ve teknolojik gelişmelere katkı sağlayan ve bilgiyi başka diyarlardan alıp getiren bilim insanları da oldukça değerlidir. Solamano Evi’nin üyeleri diğer bir deyişle ‘biraderler’ farklı ülkelerden yeni gelişmelere dair bilgi toplama ile görevlendirilmiş kişilerdir. Adaya ışığı yani bilgiyi getiren bu bilim insanları gerekli değer ve saygıyı görmektedir. Bilim insanları her on iki yılda bir dünyanın farklı bölgelerine gemi seyahatine çıkacaklar, gönderildikleri yerlerin coğrafi, siyasi, ekonomik, sanat ve bilimine dair öğrendikleri her şeyi adaya getirecekler ve bunu bir gizlilik içinde yapacaklardır. Bilim insanının görevi ticaret yapmak ya da başka şeylerle ilgilenmek olmayıp idealleri sadece “Tanrının ilk yaratımını, ışığı” aramaktır. Bu ışık yeryüzünün her yerinde filizlenmiştir ve bilim insanları her nerede olursa olsun gidip bu ışığı bulup getireceklerdir (Bacon, 2018: 65). Rönesans ile başlayan katı düşüncenin yıkılmasıyla farklı kıtaların keşfedilmesi, farklı yolların bulunması ve yenedünyanın keşfi gibi konular Bacon’ın düşüncelerini etkileyen gelişmelerden başlıcalarıdır.

5.Sonuç

Gelişmenin ve ilerlemenin özgür düşünce ortamında oluştuğu düşünülürken günümüzde hala üzerinde durulan önemli eserlerin Rönesans döneminde ortaya çıkmasının tesadüf olmadığı düşünülmektedir. Avrupa’nın yaşadığı karanlık dönem ve sonrasında yeniden uyanış ile birlikte çağları aşan eserlerin ortaya çıkması yani yaşanan mükemmel sıçrama bu eserleri incelemeye değer kılmaktadır.

Rönesans ve sonrası dönemde oluşturulan ve geliştirilen eserlerin büyük bir bölümü kuşkusuz daha önceki dönemlere tepki niteliğinde ortaya çıkmıştır. ‘Yeni Atlantis’ eseri de Ortaçağ’a hâkim olan anlayışa verilen bir tepkinin ürünüdür. Özellikle Ortaçağ Avrupası’na Aristoteles mantığı egemen olmuş ve bu mantığın, geçerli bir yöntem olarak kabul ettiği, tek akıl yürütme biçimi tündengelim olarak kabul edilmiştir. O dönemde, tündengelim öyle etkili olmuştur ki, insanlar en basit doğa olaylarını anlamak için dahi gözlem yapmaya gerek duymamışlardır. Her şeyin kutsal kitaplarda yazıldığına inandıklarından felsefe dahi dinin hizmetine girmiştir. Bu nedenle, o dönemde Aristoteles mantığı, salt akıldan hareket ederek çıkarımlarda bulunmak için değil, dinsel öğretileri temellendirmek için kullanılmakta ve Ortaçağ’daki bu tavır, deney ve gözleme dayanan tümevarımı olduğu gibi dışlamaktadır.

Bilimsel gelişmelerin olmadığı ve kilise baskısıyla şekillenen bir dönemin kapanmasına tanık olan Rönesans dönemi bilim insanları ise bunun aksine bilimin önemini kavramış yeni bir yönetimin hayalini kurmuş ve bu tarzda eserler meydana getirmişlerdir. Her biri merkezine farklı bir olgu koysa da birçok ideal düzen ütopyasının temelinde bilgi ve bilimin yattığı görülmüştür. Bilgi ve bilim ile gelişmenin, gelişme ile insana yakışır uygar ve ilerlemeci bir düzenin öngörüsünün temelinde yatan fikrin çoğu zaman aynı olduğu görülmüştür. Avrupa’da yıllarca katı ve kapalı bir düzen ile yönetilen insanlık için mutluluk, huzur ve refah vaat eden bir düzen isteği kuşkusuz ütopyalarda oldukça geniş yer bulmuştur. Bu ütopyalardan biri de Yeni Atlantis’tir.

Yeni Atlantis, Rönesans dönemi ütopyaları için oldukça önemli bir yere sahiptir. Aynı dönemde yazılmış ütopyalarla ideal düzen ön görmesi ve insanlık için en iyiyi amaçlaması bakımından ortak noktalara sahip olsa da temelinde bilim ve teknolojiyi koyması bakımından farklılık arz etmektedir. Bacon için gelecek tasarımı bilim adamlarının aynı zamanda din görevlisi olduğu ve bilim tarafından yönetilen bir düzendir. Bunun yanı sıra Bacon döneminin aksine bilimi temel alırken dini ve gelenekleri yok saymamış aksine hepsini harmanlayıp ideal bir toplum öngörüsü oluşturmuştur.

Günümüz modern dünyasında gelenek ve modernizm karşıtlığı yaşanırken Bacon’ın gelecek ideal düzen tasarımı geleneklerin ve modernizmin kol kola ilerlediği ve birinin yarattığı boşluğu diğerinin doldurduğu bir düzendir. Teknolojik olarak her ülke ve her topluluktan bütün bilgilerin alındığı ve daha sonra o bilgilerin geliştirildiği bir ada tasarlayan Bacon düşüncesinde gelişme için amaç olan bilim insanlığın mutluluğu ve zenginliği için bir araçtır. Bu noktada insanların gelişmeye ve zenginliğe dair bir eksiklikleri bulunmamaktadır.

Bacon tüm bu gelişmeler içinde en çok geleneklere ve aileye önem vermiştir. Eserinde yer yer gerçekleştirilen aile ritüellerini detaylı olarak anlatmıştır. Geniş aileye yönelik yapılan vurgular ve ailenin birleştirici ve koruyucu işlevi ön plana çıkarılmıştır. İdeal düzen ona göre, bilimin egemen olduğu ancak bireyin sevgi, korunma ve saygı gibi insani duygularının da tatmin edildiği bir sistemdir. Zira böylelikle insanın mutluluğu için duygusal eksiklerin ve sapkınlıkların önüne geçilmesinin önemli olduğunu düşünmektedir. Anarşi, kargaşa, mutsuzluk, yalnızlık ve yabancılaşma gibi durumların önüne gelenekler ve ahlaki duygular ile geçmiştir. Başka bir deyişle bu şekilde sosyal davranışlar bir düzen içinde gerçekleşmektedir (Coşkun, 2013: 358)

Gelenekler ve ahlaki yaptırımlar kadar adada var olan kanunlar ve kurallar da etkilidir. Bacon’ın tasarladığı adada yaşayan insanlar özgür ancak başına buyruk değildir. Sorumlulukları ve görevleri önceden belirlenmiştir. Düzen ve ilerleme ile birlikte bir uyum da söz konusudur. İleri teknolojiye ve zenginliğe rağmen çalışmalar devam etmektedir. Amaçlanan şey ise her nerede olursa olsun filizlenen bilimin ışığını alıp ülkeye getirmektir.

Bacon tarafından yazılan ancak tamamlanmamış ütopya niteliğindeki söz konusu eser insanlığın mutluluğu ve ideal düzeni için tasarlanmış bilim-doğa-gelenek ekseninde şekillenmesini

ön gördüğü toplum sistemi ile oldukça önemli noktaları betimlemekte, teknolojinin ve gelişmenin öneminin yanı sıra bağların ve köklerin önemine ve işlevlerine de dikkat çekmektedir.

KAYNAKÇA

- Akkoyunlu Ertan, K. (2012). Ütopya Tasarımlarında Kent. *İdealkent*, 3(5), 38-67.
- Alsaç, Ü. (1978). Düşünsel Mimarlık: Rönesans Ütopyaları Aracılığıyla Bir Örnekleme. *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 4(1), 31-52.
- Altıparmak, İ. B. ve Durakoğlu, A. (2016). Franz Kafka'nın 'Dönüşüm' adlı Eserinin Sosyolojik Açıdan Analizi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(2), 171-184.
- Bacon, F. (2012). *Novum Organum*. (S. Önal, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.
- Bacon, F. (2018). *Yeni Atlantis*. (Ç. Dürüşken, Çev.) İstanbul: Alfa Yayınları.
- Baş, Y. (2017). Utopya ve Planlamanın Çelişkili Zemini: Bütünlük Arayışı. *Toplum Ve Demokrasi Dergisi*, 11(23), 75-102.
- Cevizci, A. (1997). *Felsefe Sözlüğü*. Ankara: Ekin Yayınları.
- Coşkun, H. (2013). *Sosyal Psikoloji*. İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Coşkun, İ. (2003). Modernliğin Kaynakları: Rönesans Üzerine Bir Değerlendirme. *Sosyoloji Dergisi*, 3(6), 45-70.
- Goody, J. (2010). *Renaissances: The One Or The Many?* Cambridge: Cambridge University Press.
- Gökberk, M. (1994). *Felsefe Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gümüş, T. T. (2010). Ortaçağ'dan Erken Modern Döneme Batı Avrupa'da Eğitim Tarihi: Yeni Yaklaşımlar. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 25-40.
- Koç Aydın, A. ve Candemir, M. Y. (2017). Rönesans Dönemi Ütopya Eserlerinde Eğitim Paradigması. *In Mediterranean International Conference on Social Sciences*, 1(1), 488-493.
- Osmanoğlu, Ö. (2016). Hegel'den Marcuse'ye Yabancılaşma Olgusu. *Sosyal Bilimler Dergisi*, (3), 65-92.
- Özkan, M. S. (2017). Thomas More, Francis Bacon ve Tommaso Campanella'nın Ütopyalarında Bilim ve Eğitim Felsefesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(2), 609-624.
- Öztürk, F. (2004). Ütopyalar ve Eğitim Sorunsalı. *Journal of Educational Sciences & Practices*, 3(5), 89-114.
- Şimşek, F. (2017). Modernizm Ve Gelenek Arasında Bir Ütopya: Maske ve Ruh. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (38), 161-178.
- Taylan, H. H. (2009). Türkiye'de Köy Ailesinde Aile İçi İlişkiler. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (22), 117-138.
- Timuçin, A. (2011). *Düşünce Tarihi 2*. İstanbul: Bulut Yayınları.
- Topdemir, H. G. (2013). Rönesans Döneminde Bilim. *Bilim Ve Teknik Dergisi*, (548), 72-75.
- Yılmaz, E. (2012). Yaşayan Ütopya: Fuggerei Yerleşimi. *İdealkent*, 3(5), 104-123.

Yumuşak, F. C. (2012). Ütopya, Karşı-Ütopya ve Türk Edebiyatında Ütopya Geleneği. *Bilig*, 61, 47-70.

Yüksel, Ü. D. (2012). Antikçağdan Günümüze Kent Ütopyaları. *İdealkent*, 3(5), 8-37.